

PÄR SEGERDAHL

Om svårigheten att kritiskt betrakta sina egna övertygelser

Det är inte särskilt smickrande att märka att Hans Rosing uppskattar det jag skriver enbart i den utsträckning som denna uppskattning kan uttryckas i plattityder. För ingen kan väl invända mot det lovvärda i att upplösa skenproblem, eller mot det fina i att ta itu med avarter och missförstånd. Rosing tycker helt enkelt att det är bra att jag tar itu med det som är dåligt. Vad Rosing däremot vänder sig emot, är att jag *dessutom* menar att min språkkritik skulle ha konsekvenser för något som Rosing finner både bra och meningsfullt, nämligen de "världsbilder" som man tycks kunna utläsa ur våra vetenskaper. Rosing uppskattar min kritik bara i den utsträckning som den inte tvingar honom att ifrågasätta vad han inte redan ifrågasätter.

Inte är det mindre ledsamt att märka att den uppskattning som Rosing lyckas visa, är ett missförstånd av det jag försöker åstadkomma. På den nivå som Rosing läser mig, kan det jag försöker göra enbart framstå som obegripliga *angrepp* på det lovvärda, som outgrundliga försök att ifrågasätta det ingen vettig människa skulle ifrågasätta. Om det jag skriver har något värde, så kan det värdet *inte* uttryckas i plattityder.

Faktum är att Rosings sätt att bedöma mina artiklar, består av just dessa två plattityder: Det fina är att jag (ibland) ifrågasätter vad varje vettig människa skulle ifrågasätta, medan det dåliga är att jag *dessutom* (ofta) angriper sådant som ingen vettig människa skulle angripa. Nu var ett syfte med mina artiklar att med ett enkelt exempel visa att man i filosofin måste arbeta på det *omvända* sättet. I filosofin tjänar det inget till att ifrågasätta vad varje vettig människa skulle ifrågasätta. Det filosofiska arbetet består i att angripa det *falska intrycket av oantastlighet* som karakteriserar många av våra djupaste och till synes vettigaste övertygelser. Om metafysiken bestod av obegripligt svam-

mel, så vore den inte värd en filosofisk undersökning. Det filosofiska problemet är den skenbara meningsfullheten, inte den uppenbara meningslösheten. Rosing har reagerat på mitt försök att påvisa denna skenbara oantastlighet genom att rada upp populärvetenskapliga satsar som han finner oantastliga. Den reaktionen visar hur svårt det är att kritiskt betrakta förutsättningarna för sina egna övertygelser. Det stora steget i ett filosofiskt arbete är att övervinna just denna svårighet.

*

Rosing skriver att det är frestande att avfärda mig med argumentet att det är uppenbart att vetenskapen faktiskt ger en världsbild. Han antyder också att en annan invändning kunde vara att metafysiken (exempelvis determinismen) faktiskt spelat en oerhört stor roll för vetenskapens utveckling. Nu har jag aldrig förnekat existensen av världsbilder, eller den roll som metafysiken spelat för vetenskapen. Jag har förnekat deras *meningsfullhet*. Och varför skulle inte nonsens kunna vara lika inspirerande i vetenskapen som fallande äpplen?

Rosing invänder vidare att jag haft oturen att studera ett specialfall, nämligen en "matematisk modell" av ljud; inte en "teori". Jag har, säger Rosing, rätt beträffande detta specialfall, men inte om vetenskapen i allmänhet. (I sin förra artikel var Rosing tydligen så rädd för konsekvenserna att han inte ens gav mig rätt i specialfallet.) En matematisk modell, säger Rosing, är en ren räkneteknik, en matematisk abstraktion som inget förklarar och som inte har några fysikaliska verkningar. En teori, däremot, antar existensen av underliggande strukturer som antas ha en fysikalisk, kausal verkan.

Rosings invändning är problematisk, dels därför att många vetenskapsmän faktiskt utsträcker Rosings specialfall till hela vetenskapen ("Vi konstruerar bara modeller utan anspråk på sanning"), men framförallt därför att min kritik inget har att göra med denna sunda men något ogenomtänkta *reaktion* mot en romantisk vetenskapssyn. Min kritik gick *inte* ut på att Fourieranalys skulle vara en "ren räkneteknik, en matematisk abstraktion som inget förklarar och som inte har några fysikaliska verkningar": Jag har inte värderat – eller nedvärderat – akustiken. Jag har bara påpekat att begreppet "sinuston" är sammanvävt med den nyss nämnda matematiska tekniken. Denna begreppsliga relation mellan vetenskapliga termer och vetenskapliga tekniker upplöses inte för att någon antar att dessa termer refererar till "underliggande strukturer": Om en forskare talar om underliggande strukturer

i en trädstam, eller i en kristall, eller i en legering, eller i en cellvägg, så förutsätter han existensen av tekniker med vilka man fastställer dessa strukturer. Om forskaren sedan tillskriver dessa strukturer olika kausal verkan, så måste denna verkan återigen vara bestämd inom någon praktiserad teknik. Påståendet att proteiner med en viss struktur har verkan att agglutinera röda blodkroppar, exempelvis, förutsätter tekniker för att isolera och strukturbestämma proteiner, metoder för att fastställa agglutinationsreaktion osv.

Även termer som "underliggande struktur" och "kausal verkan" har alltså konkreta betydelser inom det vetenskapliga forskningsarbetet. Rosing, däremot, vill inte operera med dessa termer så som en utövande laboratorieassistent tvingas göra då han eller hon mödosamt isolerar och strukturbestämmer proteiner och undersöker deras verkan på blodkroppar. För Rosing blir dessa termer inte intressanta eller inspirerande förrän de löskopplats från detta vetenskapens vardagslit, och betraktats som absoluta ojämförbarheter. Rosing intresserar sig alltså strängt taget inte för vetenskapen, utan för den högst personliga njutning som vetenskapens språk kan skapa i en modern välinformerad människa, när hon på behörigt avstånd avsmakar detta språk. Detta är att upphöja lekmannapositionen till högsta vara.